

Litteratur

THEDE PALM:

Svensk artillerihistoria

I sin danska historia berättar Saxo hur Erik Emune någon gång på 1130-talet belägrade sin ovän Harald, som satt på en borg utanför Roskilde. Erik hade svårigheter, ty hans folk var ovant vid krigsmaskiner. Han lockade då till sig några av Haralds män, som behärskade konsten, och detta avgjorde striden. Harald flydde men kom senare igen och han samlade då ihop dem som övergett honom. Man kunde rimligen vänta att han skulle slå ihjäl dem, men det gjorde han inte. Han skar nästipparna av dem. Varför? Förmodligen därför att specialister var dyra att ersätta. Med sitt nya och löjliga utseende hade de svårt att söka ny tjänst, medan han själv var nöjd att få behålla sina näslösa artillerister.

Historien återfinnes delvis i överstelöjtnant Jonas Hedbergs stora bok "Kungl. Artilleriet. Medeltid och äldre Vasatid" (Militärhistoriska förlaget). Tekniker som behärskade murbräckor och kastmaskiner fanns redan innan krutet blev uppfunnet. När kanoner av olika slag infördes, tog de hand om dem liksom senare om allt som hade med krut att göra. Artilleristerna var också fyrverkare. De hölls samman i särskilda förband, som var bättre betalda än andra men på vilka därför ställdes stora fordringar.

Under medeltiden utvecklades artilleriet till ett skrå, där bysemästaren hade sina gesäller och lärlingar och som hade egna lagar och privilegier. Det höll sig också, som andra skrån, med ett eget helgon, medan enklare soldater fick välja sin himmelska beskyddare själva.

Om denna utveckling berättar Hedberg med stor bredd och utomordentligt kunnande. Han redogör för pjäser av alla slag. Han går till faktorierna och beskriver tillverkningen, liksom han också gör med kruttillverkningen. Han redogör för organisations-

planer, för avlöningsförhållanden och till och med för utspisningen av artillerister. Han redogör för transportfrågorna och för borgar som belägrades. Krig och slag i det medeltida Sverige beskrivs i detalj och med goda kartor.

Läsaren känner sig kanske något överväldigad av alla artilleristiska facktermer. Sådana uttrycker naturligtvis exakt vad författaren menar, men de förekommer i övermått, och de får inte alltid förklaringar. Vet man inte förut vad som menas med druvor och delfiner – det är alltså tal om kanoner – får man klara sig med sin okunnighet. Den som inte vet vad som avses med det karakollerande kavalleriet blir i alla fall glad när detta rycker ned på den – med ett oväntat helmodernt uttryck – ridvänliga slätten.

Ett ord bör sägas om bokens personregister. Det är magert till meningslöshet. Författaren förklarar detta med att han tänkt trycka sin samling av kända artilleristnamn. Men av de listor på sådana, som han återger, framgår att det blir svårt även för en specialist att skilja den ene Jörgen från den andre, och än värre blir att säga något om dem utöver ett namn. Om få vet man så mycket som om bysemästaren Rodenberg på Stegeborg, som blev skadad av en kanon. Hans namn är i alla fall ett släktnamn. På det hela taget får man ett intryck av att personhistoria ligger långt borta från militärhistoria och att i föreliggande bok ett bra personregister skulle gjort den bästa nyttan.

Å andra sidan kan man förstå, att Jonas Hedberg gärna velat lägga fram alla resultat av decenniens forsknings- och insamlingsarbete. Redan denna bok ger mycket över vad titeln lovar: den innehåller både äldre svensk kulturhistoria och allmän historia, förutom militärhistorien. Den är utan tvivel en mycket framstående prestation.